

Куць С.М.,

*магістр кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(sk5815956@gmail.com)*

«Секрети» хормейстерської практики Порфирія Демуцького

Порфирій Демуцький – лікар за фахом, безмежно закоханий в українську природу та пісню. Коли він завершив навчання у Київському університеті св. Володимира та обрав місцем праці с. Охматів, відразу ж взявся за організацію хору та записування й аранжування народних пісень, які озвучував зі створеним колективом. Мета статті – окреслити особливості діяльності П. Демуцького – керівника і диригента сільського хору. У статті виокремлено окремі аспекти роботи П. Демуцького з хором с. Охматів на Черкащині. Зосереджено увагу на організаторських здібностях митця, його ставленні до української народної пісні, її інтерпретації, введенні у концертну практику. Проаналізовано методику розучування пісні, елементи її «прочитання» за допомогою хормейстерського хисту П. Демуцького.

Ключові слова: *П. Демуцький, сільський хор, хормейстер, українська народна пісня.*

«Secrets» of choirmaster practice by Porfiry Demutsky

Porfiry Demutsky is a doctor by profession, boundlessly in love with Ukrainian nature and song. When he finished his studies at the Kyiv University of St. Volodymyr and chose the village as a place of work Okhmativ, immediately started organizing the choir and recording and arranging folk songs, which he performed with the created team. The purpose of the article is to outline the specifics of the activities of P. Demutsky, the leader and conductor of the village choir. The article highlights certain aspects of P. Demutskyi's work with the village choir Okhmativ in Cherkasy. Attention is focused on the artist's organizational abilities, his attitude to the Ukrainian folk song, its interpretation, introduction into concert practice. The method of learning a song, the elements of its «reading» with the help of P. Demutskyi's choir master's skill were analyzed.

Key words: *P. Demutsky, village choir, choirmaster, Ukrainian folk song.*

Постановка проблеми. П. Демуцький не був професійним музикантом і не мав спеціальної музичної освіти. Однак палко люблячи свій народ, він ще з юнацьких років захопився вивченням його музичної творчості і віддав цій справі майже все своє життя. Провівши багато років у селі, серед простого люду, П. Демуцький занотував чимало українських народних пісень, різних за змістом і характером. Упродовж життя збирав, публікував і пропагував український пісенний фольклор.

Щоби озвучити записані пісенні взірці, П. Демуцький заснував у с. Охматів народний хор і почав ним керувати. Він один із небагатьох діячів української культури, хто обстоював природність озвучення українських народних пісень у їхньому автентичному стилі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одна з перших розвідок, присвячених неординарній особистості П. Демуцького, належить перу К. Квітки. Стаття «Порфирій Демуцький» була вміщена в «Етнографічному віснику УАН», до сьогодні вона не втратила наукової цінності.

Життя і творчість П. Демуцького були предметом уваги П. Козицького, який надрукував статтю у журналі «Музика» (№ 7–9 за 1924 р., № 2 за 1927 р.).

Монографію, присвячену П. Демуцькому, написав Л. Ященко – «П.Д. Демуцький. Нарис про життя і творчість» (1957).

2017 р. Н. Пиж'янова захистила дисертацію «Виконавський хоровий фольклоризм як історичне регіональне явище (на прикладі творчої діяльності П. Демуцького)». Вченій також належить низка статей, які розкривають окремі аспекти творчої практики митця («Окремі аспекти духовної музики Порфирія Демуцького», «Тематичний аналіз збірки “Народні українські пісні в Київщині” Порфирія Демуцького», «Вивчення окремих аспектів етнографічної діяльності Порфирія Демуцького», «Діяльність Порфирія Демуцького в Києві у 1917–1927 роках» та ін.).

Однак особливості роботи з хором тільки спорадично були предметом уваги науковців. У цьому й полягає актуальність статті.

Мета статті зводиться до окреслення особливостей діяльності П. Демуцького – керівника і хормейстера сільського хору.

Виклад основного матеріалу. Один із провідних напрямів діяльності П. Демуцького пов'язаний із заснуванням народного хору в селі Охматів Черкаської області, до складу якого ввійшли носії виконавських традицій цього регіону. Створений ним Охматівський хор піднявся до вершин фольклорного виконання.

Не маючи спеціальної диригентської підготовки, не володіючи методикою роботи з хором, П. Демуцький усе ж добре давав собі раду з хором. І навчився цього «ремесла» від М. Лисенка, співаючи у його хорі.

Як же виникла ідея заснування хорового колективу у палкого любителя народної пісні? Прибувши до Охматова (1893), П. Демуцький вирішив утілити у життя свій омріяний задум: створити хор. Спочатку П. Демуцький започаткував церковний хор, який співав у місцевому храмі. Невдовзі спів цього колективу набув популярності, слава про нього прокотилася по сусідніх селах і його почали запрошувати на Служби Божі, найчастіше на храмові свята. Згодом Порфирій Данилович почав думати про великий сільський хор, «могутній хор-орган» (за К. Квіткою), який би «об'єднав у багатолітньому встяжному співдіянні людей, що вирости й жили в однаковому середовищі...» (Квітка, 1986: с. 84).

Згодом, роздумуючи над витоками заснування хору, П. Демуцький писав: «Без підготовки, без спеціального формування музикального я підкрався до серця народу і зумів розбудити в ньому таку жажду, яку я сам почував. Розбудивши, я став з ним шукати, де б ту жажду утопити... Шукали, шукали і потроху находимо... Повів я їх до старинних наспівів...» (Демуцький: с. 5).

Спершу сільський колектив виконував оригінальні твори українських композиторів, однак рівень музичних знань співаків, сама «натура» хору вимагали зовсім іншого. «Тоді потроху звернулись ми до своєї пісні... Смакували і самі собі не вірили, що в тому своєму, рідному, з чим змалку росли, такий великий смак! А от коли

починається справжня праця...» (Демуцький: с. 7) – розмірковував П. Демуцький.

Робота з хористами, які не мали спеціальної професійної підготовки, вимагала від П. Демуцького-диригента особливого підходу. Керівник мусив зацікавити виконавців, знайти порозуміння, запропонувати цікаві для них пісенні взірці. Саме народна пісня, завдяки своїй художньо-комунікаційній «душі», легко включалася у процес спілкування, ставала засобом міжособистісних контактів сільських співаків. І хоча працювати з аматорами було вельми непросто, П. Демуцький не здавався, навпаки, він із запалом працював. «Весь матеріал заучувався і виучувався на слух, як бездоганна декламація. Асонанс (лат. Assonare – «співзвучати») співаків і аудиторії був надзвичайний, а через те такі концерти, що єднали всіх селянських мешканців, набували з кожним днем все більшої популярності та ціни» (Зленко, 1973: с. 77). Та водночас П. Демуцький домагався від кожного учасника хору не механічного заучування, а осмислення художнього образу пісні. Хормейстер, розуміючи, що співаки його хору з пієтетом ставляться до рідної пісні, все ж поставив перед собою непросте завдання: працювати так, щоб кожен учасник відчував себе творцем, вкладав частку власної душі у виконання пісні. Порфирій Данилович уважав, що тільки такий підхід уможливить досягнути художньої майстерності колективу.

Важливого значення П. Демуцький надавав слову, яке у поєднанні із хоровим аранжуванням сприятимуть створенню цілісної художньо-виконавської концепції. Перед розучуванням він завжди уважно пояснював зміст пісні, намагався «змалювати» її поетичний образ, пояснити, як його втілити у виконавському процесі. Далі диригент розтлумачував: «Пісня – продукт колективної народної творчості, а ви – діти свого народу, то і ви – учасники цієї творчості...» (Текст лекції: с. 10). На думку диригента, уважне проникнення у зміст і настрій пісні при її розучуванні сприятиме посиленню процесу музичної творчості у співаків, і викличе бажання самотужки відтворити мелодію пісні та оживити її у свідомості кожного співака.

Репертуар – візитівка Охматівського хору. Передусім він включав українські народні пісні і лірницькі п'єси, записані П. Демуцьким у Охматові та навколишніх селах чи від учасників хору. На репетиції, які відбувалися у помешканні П. Демуцького, сходилися як односельці, так і мешканці навколишніх сіл – Вороного, Сабадаша, Нової Греблі.

Концерти хору нікого не залишали байдужим. Так, на початку ХХ ст., у Львівському журналі «Літературно-науковий вісник» було вміщено допис, у якому йшлося: «Охматівський народний хор... своїми гармонійними голосними співами робить надзвичайно сильне вражіє... Час перед концертом схожий, кажуть, буває на ярмарок – стільки тут стоїть коней з фаєтонами, натачанками, бричками і возами, стільки збирається людей – і панів, і попів, і селян. Характер співів дуже різноманітний: се все народні українські псалми, думи, побутові й інші пісні» (Зленко, 1973: с. 79).

Сучасники відзначали високий художній рівень виконання, майстерність і неабияку хорову техніку колективу. Наприклад, П. Козицький 1924 р. так писав про Охматівський хор: «...репертуар з народних пісень і стильове “селянське” виконання склали певну добу в історії концертної справи на Україні» (Козицький, 1924: с. 179).

Як же проходили репетиції хору і розучування пісень. Під час вивчення народної пісні відбувалося її редагування, гармонізація. П. Демуцький «...програвав пісню кілька разів на фісгармонії, яка була в його розпорядженні. Ознайомившись із піснею, хор починав вільно співати її і розспівувати на різні голоси, як того вимагала традиція народного хорового співу» (Васильчук, 1992: с. 70).

Таким чином, у роботі з хором П. Демуцький постає не тільки керівником, а й співавтором, редактором, режисером. Унікальність хору як носія живої фольклорної традиції поставила перед керівником низку специфічних завдань: донести весь жанровий спектр українських народних пісень, незважаючи ні на які цензурні обмеження; якщо можна – точно зафіксувати інтонацію багатоголосих пісень; відредагувати, а в деяких зразках і створити хорові партитури для різноманітного складу голосів, беручи за основу суто народні властивості хорових партій.

Тобто, П. Демуцький не акцентував увагу на техніку диригування, він, взоруючись на М. Лисенка, дбав про донесення пісні до слухацької аудиторії, радше про те, щоби вона зворушила, продемонструвала свою неповторність, глибину української душі.

Порфирій Демуцький виробив свій стиль роботи з хором. Своєрідність виконання Охматівського хору передусім зумовлена особливостями звукоутворення, використанням прийому грудного резонування жіночих голосів, що притаманне гуртовому співу Центральної України.

Розуміючи, яким би високим не було слово, диригент уважав, що воно все ж виконує другорядну, допоміжну роль, а мелодія української народної пісні є пріоритетною. Важливе значення П. Демуцький надавав мистецькому хистові диригента, його емоційному впливові на хоровий колектив. На його думку, «... коли диригент не має в собі моральних чарів, виконання хору навіть при високій техніці може мати малий ефект, через бездушність і залишити слухачів холодними» (Квітка, 1986: с. 86).

У диригентській практиці П. Демуцький виходив із потреби художньої співтворчості з учасниками хорового колективу. Його творчі методи впливали з розуміння того, що:

- а) пісню треба найперше полюбити, аж тоді співати;
- б) диригент і хористи у процесі виконання є єдиним цілим; вони повинні зливатися у спільній співтворчості, а диригент має стати найбільш авторитетним учасником цього процесу;
- в) при виконанні народних пісень виходити із природи самої пісні і не нав'язувати їй штучні прийоми.

Висновки. П. Демуцький свій талант найвиразніше розкрив як керівник-практик, який почерпнув уроки у М. Лисенка-диригента, збагатився його досвідом. Ба більше, П. Демуцький не пішов шляхом достовірного відтворення народного співу, а намагався внести у виконавську творчість свій «почерк», що проявився у виконавському стилі керованого ним хору. Так, П. Демуцький об'єднував автентичне виконання і виконання опрацьованого ним народнопісенного матеріалу. Плекаючи стиль селянського співу, він одночасно не цурався його

переконливого «підфарбовування», поширював власні артистичні ідеї задля збагачення народного співу, надання йому експресії.

Список використаної літератури

1. Васильчук, М. (1992). Порфир Демуцький – фольклорист, композитор, культурний діяч. *Краєзнавець Черкащини*. Вип. 3. С. 69–72.
2. Демуцький, П. Ескіз. Лекції для молоді. *Рукописний архів П. Демуцького при Інституті мистецтвознавства, фольклористики та етнології АН України*. С. 4–12.
3. Зленко, Г. (1973). З історії Охматівського хору. *Народна творчість та етнографія*. № 4. С. 77–79.
4. Квітка, К. (1986). Порфирій Демуцький. *Вибрані статті*. Київ: Муз. Україна. Ч. 2. С. 80–96.
5. Козицький, П. (1924). 50 років музично-етнографічної праці (Порфир Данилович Демуцький). *Музика*. № 7–9. С. 178–179.
6. Текст лекції «Демуцький П. Д.» *Рукописний фонд Уманського краєзнавчого музею*. 11 с.